

ТЕОРЕТИЧНІ І МЕТОДОЛОГІЧНІ ПРОБЛЕМИ ІСТОРІЇ ФІЛОСОФІЇ

УДК 1(477) (091)

Горський В. С.

СТРУКТУРА ПРОСТОРУ ІСТОРИКО-ФІЛОСОФСЬКОГО ДОСЛІДЖЕННЯ

У статті аналізується структура простору культури, що є предметом історико-філософського дослідження. Складові його-історія філософської думки, історія філософської теорії, що складається зі «шкільної» та «академічної» філософії, та історія філософів як інтеграційна складова, що відтворює поле історії філософи як простір взаємодії особистостей - персонажів цієї історії.

Визначальна особливість, що характеризує стан історико-філософських досліджень в Україні впродовж останнього десятиліття, полягає в суттєвому зростанні здобутку в галузі вивчення історії вітчизняної філософської думки. І, як завжди трапляється в таких випадках, помітно збільшується не лише обсяг одержаних знань, а й кількість нез'ясованих питань, що конче потребують свого осмислення й розв'язання. Йдеться не лише про величезну кількість проблем, пов'язаних з необхідністю або поглибити розуміння тих напрямів, шкіл та їх конкретних репрезентантів, у вивченні яких зроблено перші кроки, або переосмислити з огляду на нові здобутки звичні теми і підходи до оцінки того чи іншого мислителя.

Проблематичним виявляється розуміння деяких базових питань методології історико-філософської науки. До таких, зокрема, належить і питання про критерії, що дають достатні підстави залучати певні персоналії та тексти до орбіти історико-філософського дослідження. Якщо історія філософії - це розмисел над творами «великих філософів» минулого, то яку причетність мають до неї численні релігійні й політичні діячі, поети, митці, науковці, кількість яких чи не перевищує коло професійних філософів, представлених на полі української історії філософії? Інакше кажучи, які є підстави залучати митрополита Іларіона Київського, єпископа Кирила Туров-

ського, М. Костомарова і П. Куліша, Т. Шевченка і М. Гоголя до кола визначних персон, які є об'єктами дослідження не історика релігії, політичної думки, літератури, а саме історії філософії?

Показово, що це не лише наша, «українська», проблема. Актуальність її відзначають також дослідники, які вивчають нинішній стан історико-філософської науки в Західній Європі. «...Не зважаючи на всю змістовну відмінність, історії античної філософії, - пише один з них, - у викладі В. Віндельбанда та Діогена Лаєрція тотожні щодо кола філософських персонажів. Однак наприкінці ХХ ст. така результативна безпроблемність, на жаль, стала доволі проблематичною. Не вдаючись до теоретичних передумов цієї зміни ситуації, вкажемо лише на серію емпіричних фактів: з'являється дедалі більше "персонажів", для яких класичні критерії філософського огляду та історико-філософського суддівства (Krites) виявляються незастосовуваними, вони просто вислизують з освітленого і певною мірою освяченого історико-філософською традицією поля, внаслідок чого починає давати збої процедура історико-філософського пред'явлення до впізнання» [1, 16].

Зазначене вище стимулює до обговорення структури й меж, що позначають кордони поля, на якому реалізує свою компетенцію власне історія філософії як наука. Кордони ці обумовлюються

специфікою предмета історико-філософського дослідження, що здійснюється на перетині філософського уможляду та наукового історичного аналізу. Адже історія філософії, з одного боку, належить до класу історичних наук, що вивчають процеси історичного поступу різноманітних складових людської культури. Водночас, на відміну від історії релігії, тієї чи іншої науки, мистецтва тощо, вона не лише дотична, а й органічно входить до складу філософії [2]. Такий «межовий» характер історико-філософської науки дає змогу П. Рікеру говорити про «двоїстість» історії філософії. «Саме в цьому, - зауважує він, - знаходить свій вияв нестабільний статус історії філософії: здається, вона приречена коливатися між двома межами, на яких вона має тенденцію самознищуватися або як завдання філософське, або як історичне» [3, 65]. Важливо звернути увагу на те суворе попередження, яким Поль Рікер завершує щойно цитований фрагмент. На жаль, реальна практика буття історико-філософської науки містить достатньо зразків самогубних для науки намагань «розчистити» і вирівняти поле діяльності історика філософії, перемістити його цілком чи то в межі філософії, розташувавши поряд з представниками інших філософських дисциплін (метафізика, епістемологія, філософія історії, етика, естетика тощо), або презентувати історію філософії як власне історичну науку подібно до історії релігії, яку може вивчати людина будь-яких релігійних переконань чи навіть атеїст, чи історії мистецтва, яка не вимагає від дослідника бути самому обдарованим яким-небудь мистецьким талантом.

Зроджені такого типу спробами (скористаємося термінологією П. Рікера) «систематична» та «сингулярна» моделі розуміння історії філософії за всієї привабливості своєї, по суті, призводять до пригнічення власне історії філософії, створюючи реальну загрозу її самознищення.

Чи не найрозповсюдженішою, бодай починаючи з часів Гегеля, нині є «синтетична» модель, що базується на абсолютизації філософського начала в історії філософії. Вона приваблює філософа можливістю універсалізувати власний філософський пошук, долучившись до тих, хто в минулому намагалися відшукати відповідь на ті самі запитання, що хвилюють і його. Для історика філософії не менш спокуслива «синтетична» модель, що обіцяє йому реалізацію ідеї єдності філософії. Але попри всю привабливість ця модель приховує в собі небезпеку і для філософа, і для історика філософії: «Бо, - як зауважує П. Рікер, - якщо ми врятуємо філософію як єдиний розвиток, ми втрачимо філософії» [3, 52]. Філо-

соф перетворюється на догматика, який «має лише ворогів та учнів, але зовсім не має друзів» [3, 58]. Що ж до історії філософії, вона вимальовується у вигляді єдиної малопривабливої лінії, вздовж якої виструнчилися мислителі минулого і де панує правило: «Щоб кожен філософ повернувся у свою шеренгу, щоб він продовжував працю своїх попередників і готував своїх наступників, - треба, щоб із абсолютного центра медитації він перетворився на релятивний момент діалектики, місце, крізь яке проходить потік життя» [3, 52]. Але такий підхід, по суті, призводить до знищення історії філософії як науки, що покликана служити завданню відтворити об'єктивний процес розвитку філософії в історії людства. Таким чином, стверджується оптика бачення минулого, що вибудовує не об'єктивний образ історії, а суб'єктивну пам'ять, «ego-історію», як характеризує такий погляд відомий французький історик П'єр Нора. Минуле в пам'яті постає не ареною діяльності особистостей, котрі продукували свою позицію в конфлікті Добра і Зла, а як відображення власної позиції того, хто дивиться у минуле. Історія з позиції пам'яті - це те, що сучасники створюють з минулого. Це оптика, що обумовлює можливість побачити в минулому лише самого себе. Для історика філософії, що керується такою методологією, філософські системи минулого - це лише місце його пам'яті. («Місця пам'яті» - так називається проект, що нині реалізує П'єр Нора.)

Здавалось би, небезпеки, породжені «синтетичною» моделлю, успішно долаються на протилежному кордоні поля історико-філософського дослідження, репрезентованого «сингулярною» моделлю, відповідно до якої стверджується погляд на історію не як на місце панування однієї-єдиної філософської системи, а як історію філософів, кожен з яких у результатах своєтворчості втілює власне, неповторно особистісне бачення. На відміну від підвладного «імперіалістичному впливові» «синтетичного» історика філософії, тут, згідно з П. Рікером, діє дослідник, готовий «змінити країну», помістити себе під закон іншого» [3, 53]. Але абсолютизація і такого підходу, здавалось би, послідовно витриманого на властивій історичній науці повазі до факту, документа, не рятує історію філософії від самогубства. Надамо знов слово П. Рікеру: «Коли ми практикуємо історію філософії згідно з другим [«сингулярним», - В. Г.] методом, ми доходимо до шизофренії певного виду, ми живемо спочатку в одному філософі, потім в іншому, причому без ніякого переходу від першого до другого; можна навіть сказати, що ці філософи більше

вже не належать до жодної епохи, це сингулярності, яких виносить за межі історії, сингулярні, ахронічні, позачасові сутності» [3, 83].

Отже, переконливий аналіз, здійснений Полем Рікером, дає достатньо вагомі підстави для висновку, що за всієї органічної пов'язаності історико-філософської науки як з філософією, так і історією, сфера її компетенції має ознаки відносної самостійності, зважаючи на яку й слід вирішувати питання щодо кола завдань, які визначають предмет цієї науки та критерії відбору об'єкта для їхньої реалізації. Якщо на кордонах власного поля історія філософії демонструє філософські системи як результат філософського пошуку, то змістовне наповнення відстані, яка простяглась між кордонами, утворює власне процес філософування. Етапи розгортання цього процесу, механізм, що зумовлює трансформацію знання на кожному етапі, й, зрештою, персонажі, які реалізують завдання, що постають під час філософського пошуку, – ось образ, який покликаний відтворити вчений – історик філософії.

Первинною реальністю, від якої починає свій пошук історик філософії, є **Текст** як слід певного типу результативної філософської діяльності, яку в минулому здійснював його **Автор**. Збагнути філософський смисл, закладений у **Твір** його **Автором**, – одне з важливих завдань, що реалізує історик філософії. Але цим далеко не вичерпується коло проблем, що вимагають свого розв'язання в процесі історико-філософського вивчення. Потенційна смислова насиченість тексту завжди є ширшою за авторський задум. Часто це усвідомлює і сам автор. В. Татаркевич у передмові до своєї багатотомної «Історії філософії» наводить слова І. Канта з лекції, читаної ним в Кенігсберзькому університеті в 1790–1791 навчальному році: «Головні ідеї в деяких творах буває так важко вловити, що часто-густо сам автор не може їх віднайти і деколи хтось інший може йому ліпше сказати, яка була ота головна ідея». Завершуючи цитату, В. Татаркевич додає: «Отой, хтось інший – то передусім історик» [4, 7].

Справа в тім, що **Текст**, створений **Автором**, завжди апелює до певного **Адресата**. Смисл **Тексту** значною мірою виявляється залежним не лише від **Автора**, а й **Адресата**.

Останнім часом значення цієї ідеї особливо актуалізується дослідниками, що дає підстави У. Еко стверджувати про існування «привиду читача», який панує в сучасній семіотиці. Показово, що один з розділів своєї книги «Роль читача» він назвав: «Як створювати тексти шляхом читання». Тим самим історико-філософський про-

цес вимальовується не як сукупність геніальних прозрінь видатних мислителів минулого, а як інтерсуб'єктивний процес, під час якого здійснюється комунікація між **Автором** і **Адресатом**, яку опосередковує **Текст** – безпосередня реальність, з якою має справу історик філософії. Поле історико-філософського дослідження утворює комунікативний простір взаємодії персонажів, яких об'єднує не спільний результат, а спільний інтерес до досягнення граничних підстав людського буття.

Філософувати – це значить виявляти здатність дивуватись тому, як все влаштовано в світі. «Великий філософ, – пише П. Рікер, – це той, хто відкриває новий спосіб ставити запитання» [3, 69]. Таким чином, історико-філософське дослідження передбачає, з одного боку, досягнення трьох станів генетичного процесу, під час якого з'ясувуться:

- а) загальні культурні підстави, що зумовили появу певного філософського питання;
- б) шлях теоретичного визрівання ідеї, народженої цим запитанням;
- в) зрештою, виявлення смислу, який несе в собі твір, що підсумовує процес філософських шукань автора.

Іншу тріаду утворює функціональний аспект дослідження, який полягає у:

- а) вивченні особливостей діяльності щодо розширення й збагачення авторського смислу в колі однодумців;
- б) дослідженні зміни смислу й значення авторської ідеї на різних етапах розвитку філософської теорії;
- в) з'ясуванні ролі, яку відіграла досліджувана ідея в історії культури.

Узагальнюючи багатоманітні завдання, що реалізуються під час історико-філософського дослідження, французький історик філософії Е. Брейє – автор книги «Філософія та її минуле» говорить про три типи історико-філософського дослідження:

1) «зовнішня» історія філософії, в якій досліджуваний феномен розглядається в загальному контексті культури, у взаємодії з іншими, нефілософськими (релігія, політика, наука, мистецтво тощо) компонентами культури;

2) «критична» історія філософії, яка вивчає сутність ідей і понять досліджуваної системи у зіставленні з іншими, що утворюють сукупний продукт спільноти філософів;

3) завершальний етап, на якому здійснюється реконструкція досліджуваної системи як сингулярної, конкретної сутності з притаманною їй стрижневою філософською інтуїцією, визначається неповторне місце її в історії філософії.

Гадаю, що перший тип дослідження, названий Е. Брейє «зовнішнім», визначає зміст «історії філософської думки», другий - «історії філософської теорії», а третій - «історії філософів» як завершальної, інтегративної фази історико-філософського аналізу.

Кожен з цих типів, що в сукупності своїй утворюють поле науки - історії філософії, вирізняється притаманним йому розумінням завдань, критеріїв для відбору персонажів та їх оцінки й методичною базою, на ґрунті якої здійснюється процес дослідження. Розглянемо їх детальніше.

Історія філософської думки. Це складова історико-філософської науки, в межах якої здійснюється реконструкція філософської культури, яку утворює сукупність філософськи значимих ідей, що реально зароджуються й функціонують як духовна квінтесенція культури певної епохи, народу, регіону. Тут актуалізується проблема співвідношення і взаємодії філософської думки з іншими сферами духовної діяльності, що входять до складу культури. Особливого значення дослідження в сфері історії філософської думки набуває на початковому етапі історико-філософського аналізу, спрямованого на з'ясування ситуації, що породжує проблему, на реалізацію якої і спрямовується філософський пошук. Ситуація ця відображає порушення гармонії в співвідношенні складових культури як поля діяльності особистості. Утворена таким чином порожнеча й породжує проблему, яку намагаються розв'язати в процесі філософського пошуку. Це ситуація, що виникає «на межі», де філософія зустрічається з політикою, релігією, наукою, мистецтвом та іншими компонентами культури.

З іншого боку, проблеми історії філософської думки актуалізуються на завершальній стадії історико-філософського аналізу, коли йдеться про реалізацію функціонального аспекту, пов'язаного з вивченням руху, трансформації і засвоєння вже обґрунтованої філософської ідеї в тілі культури.

Персонажем історії філософської думки, який є автором тексту, що містить в собі досліджувані філософськи значимі ідеї, є інтелектуал-«любомудр», діяльність якого здійснюється в межах змішаної, «гетерономної» - скористаємось терміном Р. Ингардена-спільноти (релігійно-філософської, політико-філософської, мистецько-філософської тощо). Особливої ваги під час аналізу текстів, у яких закладено філософськи значиму ідею, набирає проблема перекладу з нефілософської мови на філософську - в генетичному аналізі, і з філософської на нефілософську - в аналізі функціональному.

Критерієм прилучення до орбіти історико-філософського дослідження і визначення, відповідно, значення того чи іншого тексту є не належність його автора до спільноти філософів і не філософська мова тексту, а та роль, яку відіграє декларована в тексті ідея в історії філософії (генетичний аспект) чи історії культури (функціональний).

Прикладом такого типу дослідження може слугувати значною мірою «Історія західної філософії» Б. Рассела. Формулюючи мету, яку він перед собою ставив, Б. Рассел підкреслює, що він намагався представити історико-філософський поступ «не як ізольовані розважання визначних особистостей, а як породження і водночас джерело характеру різних людських громад, у яких розцвітали різні філософські системи...» Це необхідно, продовжує він, для «неупередженого розуміння філософів у контексті того часу, який сформував їх і сам сформувався за їхньою допомогою». А це зумовлює й відповідний відбір персонажів, і міру уваги, що приділяється кожному з них у процесі викладу. «Особисто я, наприклад, пояснює Б. Рассел, - маю Спінозу за визначнішого філософа, ніж Локк, але вплив його був далеко менший, і тому я присвятив йому менше місця, ніж Локкові. Деякі люди - приміром Руссо чи Байрон - хоча зовсім не були філософами в академічному розумінні цього слова, справили такий глибокий вплив на домінуючі філософські тенденції своєї доби, що розвитку філософії не можна зрозуміти, не беручи їх до уваги» [5, 3].

Зрозуміло, що такий підхід пояснює доцільність залучення до історії української філософської думки спадщини давньоруських книжників-любомудрів, які закладали фундамент специфічного стилю мислення, який визначав подальшу історію української філософської думки. Почесне місце тут посідає й творчість М. Гоголя та Т. Шевченка, зважаючи на значення її в історії української культури, в тому числі й філософської. Знайдеться тут місце й для осмислення особливостей, скажімо, інтерпретації ідей ніцшеанства в політичних доктринах Д. Донцова, В. Липинського чи М. Хвильового.

Звичайно, історією філософської думки зміст історико-філософської науки не вичерпується. Вона є лише однією складовою поряд з іншими, серед яких чи не найвагомішою є *історія філософської теорії* у «академічному», як зазначав Б. Рассел, розумінні. Вона досліджує процес творчої діяльності, що здійснюється в межах спільноти, специфічно налаштованої на філософський пошук, яка володіє власне філософською мовою,

на ґрунті якої здійснюється комунікація між членами даної спільноти.

Одним з фундаментальних утворень, що виникає в результаті комунікації в спільноті, є школа. В її межах виробляється специфічний продукт, який І. Кант називав «шкільною філософією», продуцентом якої є «професор філософії», котрий відрізняється від «філософа у власному розумінні», який є «наставником мудрості вченням і ділом» [6, 330].

«Шкільна філософія» здійснює вишкіл розуму відповідно до вимог самостійної теоретичної діяльності в складі філософської спільноти. У межах «шкільної філософії» засвоюють здобутки попередніх і нинішніх поколінь філософів, які є нормативними для філософської культури. «Шкільна філософія» тим самим опосередковує прилучення до спільноти філософів.

Тексти, авторами яких є представники «шкільної філософії», відзначаються особливим методом викладу, класичні зразки якого були зроблені схоластичною філософією. Це мав на увазі Г. Шпет, зауважуючи, що термін «схоластика» є «скоріше характеристика методичного боку викладу предмета, хоча, звичайно, з цієї точки зору, коли предмет вводиться в школах, то неодмінно стає схоластичним» [7, 62]. Початками своєї традиції «шкільної філософії» сягає доби античності. Мабуть, є підстави починати дослідження історії цієї модифікації філософії з діяльності софістів, яких В. Татаркевич називає «напівжурналістами-напівпрофесорами» [4, 75]. Від античності до нас дійшли й тексти, які можна розглядати як типові для «шкільної філософії». Показовою з цієї точки зору є характеристика П'єром Адо «Еннеад» Плотина. «"Еннеади", подібно до інших творів кінця античної епохи, підкоряються жорстким умовностям. Тут оригінальність-недолік, новації-під підозрою, а вірність традиції є обов'язок» [8, 10]. Тексти ці вирізняються не лише характером підбору матеріалу та ставленням до нього, а й способом викладу. Адже тут професійно-філософський текст адресується тому, хто ще має стати колегою, хто є не філософ, а «любомудр». «...Наставляти юнацтво важко, - зізнавався професор філософії Кенігсберзького університету І. Кант, - тому що в сенсі наставляння доводиться, не рахуючись з віком, забігати наперед і, не дочекавшись зрілості розсудку, повідомляти такі знання, які природним способом могли би бути засвоєні лише вже досвідченим і витонченим розумом. Звідси виникають вічні забобони в школах, більш упрежджені, безглузді, аніж такі, що зустрічаються звичайно» [9, 279].

За всієї обмеженості, притаманної «шкільній філософії», що здебільшого викликає зневажливе ставлення як з боку творчих представників філософії, так і істориків філософії, спеціальне дослідження її вкрай важливе. Адже в її рамках здійснюється кодифікація і класифікація різноманітних філософських здобутків, виробляється нормативна мова філософського дискурсу в межах культури на певному просторі та етапі її розвитку.

Без осягнення норми, яку продукує «шкільна філософія», неможливо оцінити й міру новаторства тих представників «академічної філософії», що своєю творчістю долають цю норму. «Шкільна філософія» в межах спільноти філософів виявляється органічно пов'язаною з «академічною філософією», яка, на відміну від «шкільної», об'єднує тих, хто не обмежується здобутими знаннями, прагне до самостійного пошуку, хто здатен піддати сумніву непохитність стверджуваної норми. З часів Августина здатність сумніватися розглядалася як визначальна ознака «академічної філософії». На інституційному рівні в європейській традиції цю органічну близькість і спорідненість уособлює «університетська філософія». Адже сам термін «universitas» від початку означав характеристику корпорації, що єднала учнів і професорів в ім'я пошуку істини. А для цього оволодіти мовою і нормативними знаннями - замало. Роз'яснюючи суть завдань, що реалізуються в межах університету, І. Кант пояснював: «Від викладача, отже, слід очікувати, щоб він свого слухача зробив спочатку людиною *розсудливою*, потім *розумною* і, зрештою, *вченим*... Отже, - підсумував філософ, - *не мисля*м він повинен вчити, *й мислити*» [9, 280]. Саме тому здатність до сумніву, що протиставляє «академічну філософію» догматизму схоластики, неодмінно мусить споріднювати тих, хто єднається навколо університету.

Досить показовою з цієї точки зору є характеристика, яку дає Б. Рассел Йолану Солсберійському. Цей англійський філософ XII ст., який називав себе «академіком», з повагою ставився до Бернара Клервоського, але вважав, що його спроба поєднати Платона з Аристотелем приречена на поразку. Він глибоко шанував Абеяра, проте глузував з його теорії універсалій. Він високо цінував Платона й Аристотеля, але був переконаний, що можна вдосконалити навіть Аристотелю логіку. Він залюбки брав участь у схоластичних диспутах, що велись у школах, але глузував стосовно незмінності тематики цих дискусій впродовж десятиліть. Підсумовуючи, Б. Рассел пише: «Атмосфера товариства, до якого він учив, дуже нагадує викладацьку кімнату Оксфорд-

ського університету тридцять років тому. Під кінець його життя соборні школи поступились університетам. А університети, принаймні в Англії, напрочуд стійкі у своїх традиціях аж до теперішніх днів» [5, 374]. Здебільшого саме тут, у «викладацьких кімнатах» університетів, започатковуються численні спільноти, що утворюють коло комунікації «академічної філософії». Це спільноти, які утворюються навколо певних досліджуваних проблем (релігійно-філософське коло, коло гносеологів, антропологів, етиків, естетиків тощо), на ґрунті належності до певного напрямку, який розподіляє відповідно до загальнофілософських орієнтацій (матеріалістична гносеологія, ідеалістична антропологія тощо) течії, що відрізняються позицією в розв'язанні специфічних для даного кола проблем (емпіризм, сенсуалізм, раціоналізм в гносеології тощо); зрештою, належністю до академічної філософської школи, що утворюється на базі певної філософської системи (школи неокантіанців, неоплатоників, Львівсько-Варшавська школа і т. ін.).

Саме через комунікацію різноманітних спільнот, що формуються в процесі історії філософської думки, - «шкільної» й «академічної» філософії - і формується реальний зміст тексту, який розкриває суть і значення його творця.

Але чи достатнім є той зміст, який дає змогу характеризувати твір і його автора як «типовий продукт» конкретного набору філософських спільнот, дотичність до яких демонстрував досліджуваний нами філософ?

Доречно нагадати, що історія філософії як специфічна галузь дослідження конститується не лише як філософська наука, що покликана відтворити внутрішню логіку саморозгортання філософських ідей. Вона - також наука історична. І кінцевою метою її є не відтворення руху безособової філософської ідеї на шляху історично-

го поступу, а історії людей, які діяли на філософській ниві. Так ми переходимо до наступного етапу історії - вже не філософської думки чи філософської теорії. Тут історія філософії постає як *історія філософів*, як поле діяльності тих неповторних особистостей, які пручаються у відповідь на спроби повивати їх у «типовий образ», «загальні закономірності». Кожна з них у своїй діяльності прилучається до різноманітних філософських і нефілософських спільнот. Сенс діяльності філософів визначається не лише належністю до цих спільнот, а й неповторністю сполучень і перехресень з ними, неповторністю, яка надає результатам їх діяльності специфічно індивідуальній цінності. Зрозуміло, що цінність Платона і професора пересічного університету, який викладає філософію Платона, - не однакова в історико-філософському сенсі. Але діяльність їх обох однаково цінна, бо кожен з них посідає своє місце у загальному просторі взаємодії тих, хто тією чи іншою мірою пов'язаний з філософією як складовою людської культури. В історії філософії повинен утвердитися сформульований Чарльзом Тейлором принцип «презупції рівноцінності», в основі якого «лежить - згідно з його визначенням - уявлення про певний всесвіт, у якому різні культури доповнюють одна одну внесками дуже різного типу» [10, 69]. Цей принцип має бути визначальним стосовно історико-філософських досліджень незалежно від того, до якої складової в загальній структурі філософської діяльності вони спрямовані.

Яким би мало важливим у загальнофілософському масштабі не видавалося явище культури, яке часто зневажливо обминає історико-філософська наука, відсутність розуміння його дасться взнаки під час оцінки цілісної картини розвитку філософії як мети, в ім'я реалізації якої, власне, й існує історія філософії.

1. Прокопов Д. Є. Філософія, письмо, читання: У Еко//Магістеріум. Історико-філософські студії.- Вип. 13.- К., 2004.
2. Див. докладніше: Горський В. С. До питання про ідентифікацію історії філософії як науки // Наукові записки НАУКМА. Серія філософська.- Вип. 25.- К., 2004.
3. Рікер П. Історія та істина.- К., 2001.
4. Татаркевич В. Історія філософії.-Львів, 1997.-Т. I.
5. Рассел Б. Історія західної філософії.- К., 1995.

6. Кант И. Трактаты и письма.-М., 1989.
7. Шпет Г. Очерк развития русской философии // Г. Шпет. Сочинения.- М., 1989.
8. Адо Пьер. Плотин, или простота взгляда.-М., 1991.
9. Кант И. Уведомление о расписании лекций на зимнее полугодие 1765/1766 гг. // Кант И. Соч.: в 6 т. - М., 1964,-Т.2.
10. Теїїор Ч. Мультикультуралізм та «політика визнання».- К., 2004.

V. Horskiy

THE STRUCTURE OF THE REALM OF HISTORICAL-PHILOSOPHICAL RESEARCH

The structure of cultural realm as an object of historical-philosophical research is analyzed in the article. The components of this realm are the history of philosophical thought, the history of philosophical theory (containing of "scholar" and "academic" philosophy), and the history of philosophers as an integrating component that reconstitutes the field of the history of philosophy as the realm of interaction between personalities — the heroes of this history.